

СЛЕД АНЕКСИЯТА НА КРИМ ОТ РУСИЯ: ПЪРВИ ИЗВОДИ - РИСКОВЕТЕ ОСТАВАТ ВИСОКИ

Асен Агов¹

Април'2014

Тази статия проследява и прави опит за анализ на развитието на кризата в отношенията на САЩ и ЕС с Русия, след като тя анексира Крим на 19 март 2014 г. Тя е допълнение към Извънредния междинен доклад на Лабораторията за управление на риска „Кризата в Украйна. Рисковете за България“. При изготвянето ѝ, безпристрастно и с респект към фактите, са взети всички мерки за осигуряване на обективна и точна информация, а данните, анализите и мненията са базирани на посочените източници по начина и обхвата, изложен в доклада. Анализът и прогнозата не изразяват политически пристрастия; не третират положително или отрицателно политическата констелация; не дават аргументи за ползата или вредата от нея.

Авторите не носят отговорност за информация и материали, изхождащи от други източници и не носят пряка или косвена отговорност за неточно, непълно и превратно използване на информацията, представена в доклада. Без тяхното изрично писмено съгласие съдържанието на доклада не може да бъде променяно, преработвано, приспособявано, допълвано или от него да се изработват производни материали; не може да се цитира, освен за изследователски и учебни цели - докладът не е част от публичния, а от академичния дебат. За нанесените вреди се носи съответна имуществена отговорност.

Резюме

С добре и очевидно отдавна подготвена операция Русия първо окупира Крим с 20-хилядни специални части без опознавателни знаци и представяни като кримски „сили за самоотбрана“, но превозвани с бойни машини с руска регистрация.

После смени управата на автономната република с верни свои съюзници, за които германският седмичник *Der Spiegel*² писа, че са част от подземния свят в Крим.

Те на свой ред свикаха светкавичен референдум, който предизвестено се произнесе на 16 март 2014 г. за присъединяване към Русия. Три дни по-късно Владимир Путин подписа указа за обявяването на полуострова за част от Руската федерация.

Следва преглед на позициите на страните, въввлечени в кризата, предизвикана от Москва.

Украйна

С временно правителство, подкрепено от широко парламентарно мнозинство, страната е нестабилна, с висок риск от проруски вълнения в източните и южните ѝ региони. Започналото разполагане на 500 наблюдатели на ОССЕ на цялата ѝ територия ще помогне да се получи обективна картина за тези рискове. Но инструментите за противодействие остават ограничени, поради липсата на достатъчно национален ресурс, както се видя при анексията на Крим и когато 1000 до 2000 проруски демонстранти завзеха правителствени сгради по еднакъв сценарий в Донецк, Луганск и Харков на 6 и 7 април 2014 г.

Налице е широко съгласие за необходимостта от конституционни промени, които да гарантират правата на всички граждани на Украйна. Обсъжда се териториална реформа, която да отстрани съветското райониране, в сила до днес. Федерализацията, искана от Москва, се отхвърля категорично.

Ключова задача на сегашното управление е да организира свободни и честни избори за президент на 25 май 2014 г. и да предотврати всяка възможност те да бъдат опорочени от руски провокации, с цел непризнаването на резултатите им от Москва.

Руската агресия и сталинската пропаганда на Москва консолидираха общественото мнение в Украйна и кандидатите на проевропейските партии Павло Прохоренко и Юлия Тимошенко имат всички шансове един от тях да бъде следващият президент на страната. Възможно е след загубата на Крим, където масово гласуваха за Янукович, да нараснат шансовете на проевропейските и реформаторските сили за добър избран резултат. Агресията на полуострова очаквано ще накара украинците, критични към събитията на Майдана в Киев, да се замислят.

Във външните си отношения украинското правителство се радва на подкрепата на ЕС и САЩ и твърдо настоява да участва във всички дипломатически усилия за изход от кризата. По негово искане, Върховната Рада гласува да се състоят общи военни учения с НАТО на украинска територия, под егидата на програмата Партньорство за мир.

Управлението на бившия президент Виктор Янукович доведе до спад на БВП с 9 на

сто през 2013 г. като сригът е най-голям в традиционно подкрепящите го региони в Източна и Южна Украйна и Крим.³

Първите стъпки към изход от кризата бяха приети от парламента като част от спешния пакет финансова помощ от МВФ в размер на 15 – 18 млрд. щатски долара. Те предвиждат премахване на субсидиите на природния газ за домакинствата, които поглъщаха 2 на сто от БВП. Очаква се тази и други болезнени мерки да доведат до спад в жизнения стандарт, но, както се изрази временният премиер Арсений Яценюк, това е „цената на нашата независимост“.

Междувременно „Газпром“ почти удвои цената на природния газ, доставян на Украйна. Правителството отхвърли като нарушение на договора новата цена, поиска международен арбитраж и опасността от търговска война нараства, но Киев гарантира сигурен транзит на суровината към Европа, за да се избегне криза, подобна на онази от 2009 г.

Стабилизационните мерки и реформите ще отнемат време, през което рецесията ще продължи и неминуемо ще намали обществената подкрепа за реформаторите. Разочарованието от управлението след Оранжевата революция от 2004 г. вътре в страната и в чужбина налага правителството в Киев да бъде последователно и твърдо в действията си, за да не опорочи силния си обществен мандат и подкрепата на ЕС, САЩ, МВФ и Световната банка. Подписването на икономическата част от споразумението за асоцииране с ЕС ще бъде крайъгълен камък, както за Украйна, така и за ЕС.

Русия на Путин

Путин спечели с военни средства нова територия за Русия, в нарушение на всички международноправни и украински конституционни норми. Руснаците възприемат масово официалната теза на руската пропаганда, че тази операция е в защита на руското население в Крим от „украинските фашисти“ и възстановяване на историческа руска територия. Акцията доведе до взрив от националистически чувства в Русия, а оттам и до реваншизъм и носталгия по съветското минало. Одобрението за Путин, спаднало в последната година под 50 на сто, скочи над 82 на сто, според последното проучване на ВЦИОМ. Това е втората голяма и неоспорима печалба на Путин.

Руски критици на Путин поставят под въпрос кримското завоевание. Проф. Андрей Зубов от Московския държавен институт за международни отношения е съгласен, че Крим е апетитно парче руска историческа територия. Но, добавя той, руското нахлуване в Крим не може да се обясни с тревога по съдбата на руснаците там.

„...Никой не е потискал руснаците в Крим. Те са първокласни граждани, а официалният език в Крим е руският... Що се отнася до руската военноморска база, тя никога не можа да попълни състава си“, посочва проф. Зубов.⁴

А журналистът Григорий Ревзин пише: „Целият този грандиозен шум, изпокарването с целия свят, невероятно раздухване на национализъм... И какво имаме като резултат? Полуостров с една военна база на флота, който не може да напусне Черно море?“⁵

Според двамата, Русия се връща към времето на Леонид Брежнев и неговата доктрина

на ограничения суверенитет, която гласи, че при комунизма се постига „всестранното сближаване на нациите до пълното им сливане в бъдеще“, с център по подразбиране – Москва. Впрочем, това е и един от рисковете за България, посочен в Извънредния междинен доклад на ЛУР. Рискът е и за други страни от ЕС и НАТО – Естония и Латвия, където има руски малцинства, и за Румъния, заради опасенията от нахлуването на руски войски в самообявилата се за независима молдавска територия Трансдniestрия. На 23 март 2014 г. генерал Филип Брийдлав, върховен командващ на НАТО заяви: „На източната граница на Украйна има разположени сили, които са абсолютно достатъчни да стигнат до Трансдniestрия, ако бъде взето решение за това.“⁶

Към извод в същата посока води публикуваната на 17 март 2014 г. позиция на руското външно министерство за евентуални преговори за бъдещето на Украйна.⁷

В нея се предлага конституционната реформа в Украйна да включва федерализация с широка, дори външнополитическа самостоятелност на регионите и „военно-политически неутралитет“. Тази позиция се доближава до ултиматум, чието неизпълнение, ако се съди по думите на Владимир Путин в речта му от 18 март 2014 г. в Георгиевската зала на Кремъл, може да доведе до нови интервенции. Духът на позицията на външното министерство и речта на Путин бе веднага подет и развит от вестниците, радиото и телевизиите в Русия. Московският всекидневник „Правда“⁸ ги тълкува така: „До новата граница между Русия и Украйна набира сила противопоставяне с фашизираната киевска власт. Все по-забележим е пламъкът на народния гняв в Донбас, Харков и в другите източни райони на Украйна. Красавицата Одеса все по-явно демонстрира готовността си да поеме по пътя на Крим. Анализатори смятат, че към одесци може да се присъединят приднестровците. Тогава кримският път ще се окаже пряк път към Балканите.

В България идеята за влизане в СССР се е обсъждала още през 60-те години на миналия век. При сегашното икономическо състояние на страната руският фактор може да се окаже спасителен вариант за България. И съдбата на Крим ярко потвърждава това.

Референдумът в Крим несъмнено ще предизвика изблик на проруски настроения и в Сърбия. Там са много силни всеславянските обединителни тенденции при доминираща роля на Русия.

Обезпокоени от кримския опит са и властите в прибалтийските държави. В Латвия многобройното рускоезично население все по-активно заявява неприемането на търпимостта на властите към последователите на фашистите, все по-гръмко настоява за своите граждански права. А Източна Естония, където компактно живее голяма руска общност, отдавна е станала опасна зона за естонските националисти.“

В краткосрочен план Путин държи инициативата у дома и подклажда несигурността в Европа. В средни и дълги срокове вероятността да я изпусне е много висока. Оттам идват нови рискове за Европа и конкретно за България, защото е непредвидимо как ще реагира Путин на това. Кремъл вече тласна Русия към международна изолация, която ще бъде преодоляна трудно поне едно десетилетие. Каквито и планове да очертава руското външно министерство за Украйна, те не следва и вероятно няма да могат да се осъществят без участието в преговорите и съгласието на Киев. А неговото несъгласие, категорично изразено след срещата на американския държавен секретар Джон Кери с руския външен министър Сергей Лавров в Париж на 29 март 2014 г., ще

бъде водещо за позицията на ЕС и САЩ, особено след избирането на нов президент през май 2014 г. и евентуални нови парламентарни избори в обозримо бъдеще. Така се зараждат очаквания в руското общество, които няма как да се сбъднат. Същото се отнася и за визиите на в. „Правда“. Трудно е да се прогнозира как това ще рикошира върху руската политическа действителност, белязана от толкова насилие и страдания в своята история.

Путин вероятно губи и друго свое политическо оръжие – разделението по въпроса за отношенията с Русия в ЕС и НАТО. Европейските съвети, предизвикани от събитията в Украйна, дадоха еднозначна оценка на ситуацията и генерираха процес на сближаване на позициите на държавите членки относно съдържанието на поетапното въвеждане на санкции срещу Русия. Действията на Путин създадоха атмосфера на решителност да се ограничи силно енергийната зависимост на Европа от Русия. Средносрочните и дългосрочните планове как да се осъществи това, на фона на очевидното движение в света към разнообразяване и увеличаване на източниците и методите за добиване на петрол и природен газ, ще имат силно негативно отражение върху руската икономика, която разчита основно на този износ. В същото време НАТО се активира да осигури отбраната на съюзници в непосредствена близост до Русия.

Сътресенията на фондовата борса в Москва преди и след анексията на Крим имат потенциал от краткосрочни загуби да се превърнат в средно-, и дори, дългосрочна криза. На 25 март 2014 г. заместник-министърът на икономиката на Русия Андрей Клепач оповести, че бягството на капитали от Русия през първото тримесечие на 2014 г. ще достигне 65 – 70 милиарда долара – повече от 63-те милиарда долара, изтекли през цялата 2013 г.⁹

Макар и наложени само върху личности, включително от най-тесния кръг около Путин, санкциите на ЕС и САЩ създават средносрочна несигурност. Тези личности са акционери в глобални инвестиционни фондове и компании, които не желаят при това развитие на кризата да свързват имената си с тях. В резултат прогнозата за растежа на руската икономика за 2014 г. беше снижена до 0,8 на сто, като икономисти предричат дори рецесия във второто полугодие. Русия има нисък външен държавен дълг, възлизащ на 18 на сто от БВП, а валутният ѝ резерв е 490 милиарда долара. Но ако руските банки бъдат изолирани от глобалния междубанков пазар при разширени санкции, финансирането на дълга към западни банки на държавните „Газпром“, „Роснефт“, ВТБ и „Сбербанк“, който възлиза на 650 млрд. долара, става голям проблем. „Онези, които се тревожат за руската икономика, изглежда не участват във вземането на решения“, казва Майкъл МакФол,¹⁰ до февруари 2014 г. посланик на САЩ в Москва.

Той отбелязва, че „има голяма тревога от това как Путин взема решения и неговото непостоянно, импулсивно поведение“.

Това развитие идва на фона на обективното определение за Русия като регионална, а не световна сила – статут, изгубен с разпадането на Съветския съюз през 1991 г. СССР изгуби Студената война, след като рухна икономически от разходите за военни цели, които в края на 80-те години надхвърлиха 60 на сто от БВП, а контролираше икономиките на половин Европа и половин Азия. Днес БВП на Русия е сравним с този на Обединеното кралство, но на човек от населението е колкото този на Латвия, Литва, Полша или Хърватия и четири пъти по-нисък от този на Белгия.¹¹ Вярно е, че Русия е трета в света по добив на петрол и е сред най-големите му доставчици,

както и на природен газ и други суровини, които съставляват 70 на сто от износа ѝ и оформят 58 на сто от нейния БВП.¹² Но това я прави силно уязвима от световните цени на петрола, върху които се изчисляват и цените на природния газ. Тези цени постепенно спадат до нива, които се очаква да отворят дупка в руския бюджет. С най-голяма територия в света, но с огромни незаселени и заради това нежизнеспособни икономически пространства, Русия преживява дълбока демографска криза. Андрей Кончаловски, руският кинорежисьор със световна известност, изнася, че всяка година тя губи население колкото на Псковска област или на голям град като Краснодар, по смъртност на мъжете е на 160-о място в света, а от препиване с водка годишно умираат 70 000 души.¹³

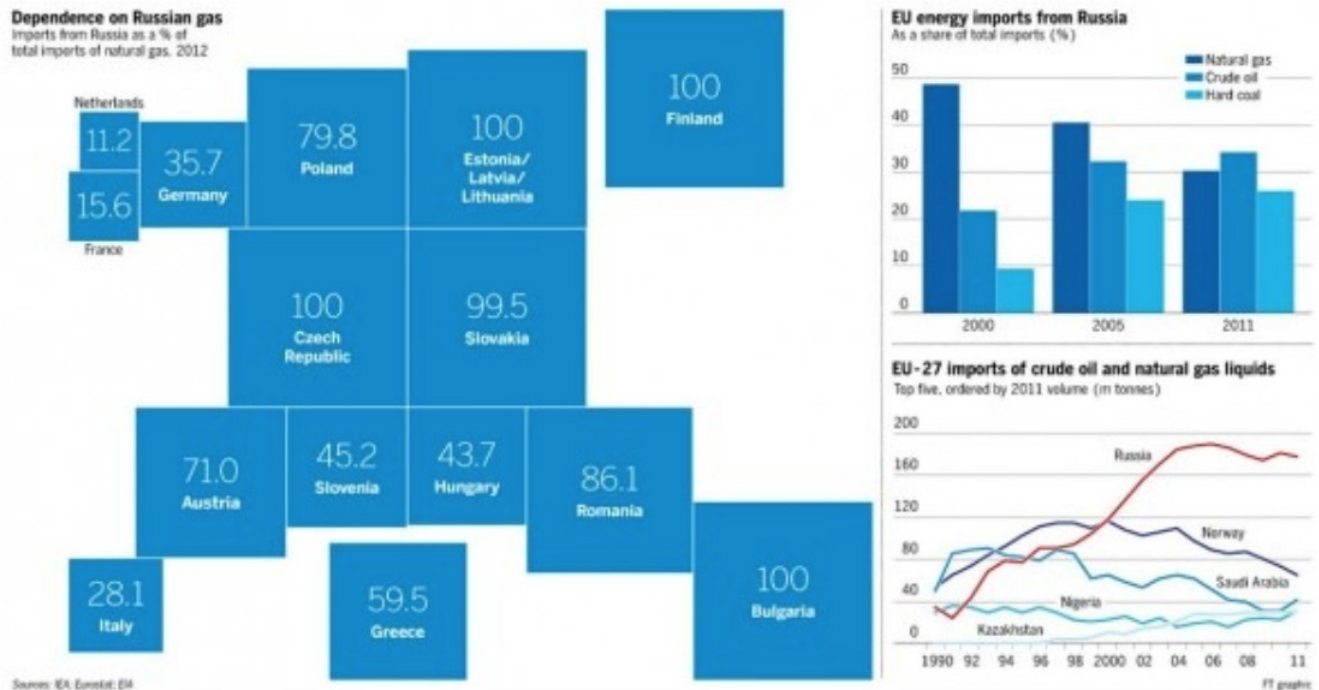

САЩ, ЕС, България

В кризата, която е най-тежкото предизвикателство към сигурността в Европа след края на Студената война, в краткосрочен план правилото изглежда е „губи-губи“. Печалбите на Путин не са загуба за САЩ, Европа и по подразбиране България, освен в международноправен аспект. А загубите на Путин не се превръщат в печалба за САЩ, Европа и по подразбиране България. Европейският избор на Украйна не е печалба, а нова тежка партньорска грижа на САЩ и ЕС. Затова краткосрочните загуби за САЩ и ЕС при отсъствието на краткосрочни печалби имат най-голяма тежест, когато се взимат политическите решения как да се действа в бъдеще, за да бъдат възпрени нови агресивни действия на Кремъл.

САЩ са значително по-неуязвими от Европа в икономическите си връзки с Русия. С авангардните си технологии за добив на петрол и природен газ и мощно либерализирания си достъп до инфраструктурата за преноса им, те станаха енергиен лидер в света при цени на газа, които са в пъти по-ниски от онези, заплащани в Европа или Азия. Вносът на суров петрол от Русия през 2013 г. е бил 167 млн. барела или 5% от целия американски внос на суровината.¹⁴ Тенденцията към рязък спад се потвърждава от данните, че през декември 2013 г. вносът на петрол е бил два пъти по-малко от декември предишната година. Вносът на други суровини, на водка и черен хайвер не заслужава внимание, поради относително ниските му стойности. Но при ответни санкции на Русия – например спиране на дейността на западни компании като петролният гигант „Ексон Мобил“, Вашингтон ще бъде под силен лобистки натиск да смекчи позицията си. Мощни лобистки групи от енергийния сектор в САЩ вече настояват Вашингтон да не действа сам, а в тясна координация с Европа, Канада, Япония и Южна Корея.

В Европа включително и в България господстващият възглед е, че петролът и природният газ са силно оръжие в ръцете на Путин. Широко разпространено е мнението, че прекъсването на газовите доставки през Украйна, откъдето минава 80 на сто от транзита на ресурса към Европа, може да предизвика сериозни сътресения. Подсказват го газовата криза от 2009 г. и тази графика.¹⁵

Графиката подвежда. Германия например зависи от Русия за 35,7 на сто от доставките си на природен газ. Но енергийният ѝ баланс разкрива, че едва 22 на сто от електричеството ѝ се произвежда от централи на природен газ.¹⁶ Сметката показва, че при такъв дял в германския енергиен микс зависимостта е 35,7 на сто от тези 22 на сто, т.е. 7,8 на сто. Финландия подобно на България е сто на сто зависима от руските газови доставки. Но делът на газа в енергийния ѝ микс е 7 на сто. В България този дял е 12 на сто, като битовото потребление на газ е средно около 2 на сто.¹⁷ Във всички случаи обаче Европа и по подразбиране България ще понесе загуби в краткосрочен план, докато търси заместващи ресурси. Но можем ли да допуснем, че Европа, а и България, която има свръхпроизводство на електроенергия, ще остане на тъмно, поради руско енергийно ембарго?

В средносрочен и дългосрочен план САЩ и Европа ще излязат с актив от кризата. Те произвеждат половината БВП на света и са водачи в технологичния прогрес. Висока е вероятността Европа с помощта на новия енергиен статут на Америка да укрепи плановете си за своята енергийна независимост. Литва ще инсталира до края на 2014 г. терминала си за втечен природен газ, а Украйна, Полша и Румъния предприеха широки проучвания за добив на шистов газ. Средиземноморските находища на суровината стават много важен фактор в тази посока. Светът вече върви към глобален газов пазар, който според прогнозите ще предизвика спадане на цените и обезсилването на сегашните монополисти в тази сфера. В крайна сметка, ще спечелят европейските граждани.

В областта на сигурността Европа ще трябва да издържи със спокойствие, но с твърдост и единство, провокациите на Русия. Издържи ли, тя ще бъде много по-уверена в своите възможности да влияе върху международните отношения. Кризата с Русия има силен потенциал да активира в по-висока фаза Трансатлантическата връзка, за която сега е моментът да докаже способността си да бъде защитник на постигнатото и развитието на демократизацията и свободата на хората от Централна и Източна Европа. Поддържайки и надграждайки убедено досегашната си позиция

на лоялен и солидарен член на ЕС и НАТО, България дългосрочно ще има изгода за икономиката, сигурността и обществото си.¹⁸ Такива са средносрочните и дългосрочните перспективи. На този етап обаче рисковете и начините за управлението им, определени в извънредния междинен доклад на ЛУР¹⁹ и валидни вероятно за всички страни от ЕС и НАТО по границата с Русия, остават.

Продължава да е най-висока вероятността от нова студена война

Нежелана от никого, но предизвикана от Путин и тесен кръг негови съветници, подценили, както става все по-очевидно, риска от реакцията на Свободния свят, нова студена война е най-вероятна, поради следните предпоставки:

- незаконна окупация и анексия на чужда територия, без изглед за връщане назад;
- струпване под претекст учения по границата с Украйна и в близост до Беларус на големи войски със способност и боеготовност да нахлуят в нови територии;
- пропагандна кампания в Русия, досущ като Сталинската версия за света от края на четиридесетте и петдесетте години на миналия век; забрана за излъчване в руски ефир на „Гласът на Америка“, Радио „Свобода“ и БиБиСи; разпространение на списъци с имената на „предатели“ и „вражески“ медии;
- ултимативни искания на Кремъл, които силно отдалечават възможността да се търси разумно дипломатическо решение на кризата;
- въздържане от военен сблъсък от всички страни, поради ядрения фактор.

Новата студена война би била регионална, а не световна, както предишната, защото Русия няма капацитет да проектира конвенционална военна сила извън околностите си.

Да се овладее началният етап на нова студена война на европейско равнище поставя противоположни задачи пред страните в нея. Целите на Кремъл изглеждат ясни – да продължи дестабилизацията на Украйна, за да има претекст да не признае изборите на 25 май 2014 г. Прогнозите са за голямо поражение на Путин, защото той дори няма кандидат в тях. Следователно, той най-вероятно ще употреби всички средства, изпробвани в Кримския сценарий, за да избегне провала си и да установи контрол върху кризата. С повишаването на цената на природния газ за Украйна той не остави съмнение, че ще използва и енергийното си оръжие в сблъсъка с Европа – нещо, което Брежнев не си позволяваше в Студената война от миналия век.

Това е най-вероятното развитие и плановете на Европа би трябвало да отговорят на него с цел да не допуснат Путин да раздели континента, подобно на предшественика си Сталин. Впрочем, всяка друга, по-ниска цел би довела до нов Мюнхен 1938 или Ялта 1945, които развързаха ръцете на Хитлер и Сталин да завладеят половин Европа – историческа аналогия, която господства напоследък в общественото мнение на Свободния свят. Ядрено обезоръжена през 1994 г. от запада и Русия срещу провалени сега гаранции за териториална цялост, Украйна, която драматично и с кръвопролитие направи своя европейски избор, не може да се справи сама с руското предизвикателство. Затова тя е част от общото усилие на Европа да установи контрол

над кризата. Това усилие включва помощ за украинското правителство да наложи ред и законност в източните и южните райони на Украйна, съпътстваща помощта за финансова и икономическа стабилизация. Така ще се създаде нормална обстановка за предстоящите избори. Спешните мерки да се неутрализира енергийното оръжие на Путин повече не може да се отлагат. Инак той ще продължи да държи инициативата и Европа ще е принудена само да отблъсква атаките вместо да ги води. Онзи, който премине в кръгова отбрана, е обречен да изгуби контрол над кризата, носеща белези на начална фаза от нова студена война.

Ако ЕС и САЩ с общи и добре координирани действия в сферите на икономиката и сигурността успеят в тази начална фаза да поставят Путин в кръгова отбрана, новата студена война може да бъде избегната. Такива действия могат да са:

- отказ от двустранни срещи Вашингтон-Москва или Брюксел-Москва за бъдещето на Украйна;
- всички многостранни формати да са без предварителни условия и след изтеглянето на руските войски от украинската граница;
- съгласувани нови ефективни санкции в енергийния и финансовия сектор;
- солиден ангажимент търсенето на дипломатическо разрешаване на кризата да започне след избора на нов президент на Украйна, който ще има демократично установен мандат да преговаря от името на Киев.

Такъв подход сега ще спести огромни разходи в бъдеще на народите на Украйна, Европа, Америка и Русия.

БЕЛЕЖКИ

¹ Авторът беше в продължение на четири години съпредседател на Интерпарламентарния съвет НАТО-Украйна до май 2013 г. Той ръководеше делегациите от наблюдатели на Парламентарната Асамблея на НАТО на изборите в Украйна в 2010 г. и 2012 г.

² Bidder, B., 2014. Dossier of Dubiousness: Did Putin's Man in Crimea Have Mafia Ties? Der Spiegel (online ed.), March 25. Accessed via <http://www.spiegel.de/international/world/dossier-suggests-crimea-prime-minister-akshyonov-had-crime-ties-a-960644.html> [last accessed 26 March 2014]

³ Schultz, A., Bebee, J., Ulku, U., Schneider, O., Mitov, L. 2014. Emerging Europe: Ukraine Crisis and Its Economic Impact. Institute for International Finance, 18 March 2014 (online). Accessed via <http://www.iif.com/emr/resources+3407.php> [last accessed 7 April 2014]

⁴ Zubov, A., 2014. Vladimir Putin's goals reach far beyond the Crimean peninsula. Financial Times (online ed.), March 16. Accessed via <http://www.ft.com/intl/cms/s/a6c2e8f6-ab99-11e3-90af-00144feab7de,Authorised=false.htm>

l?_i_location=http%3A%2F%2Fwww.ft.com%2Fcms%2Fs%2F0%2Fa6c2e8f6-ab99-11e3-90af-00144feab7de.html%3Fsiteedition%3Duk&siteedition=uk&_i_referer=#axzz2wWsoYHVva [last accessed 26 March 2014]

⁵ Ревзин, Г., 2014. Записки реваншиста, Блог сайта Эхо Москвы (online) 23 март
Accessed via http://echo.msk.ru/blog/revzin/1285140-echo/?fb_action_ids=797183070292893&fb_action_types=og.recommends [last accessed 27 March 2014]

⁶ Oliver, C., Hille, K., Cienski, J., 2014. Top Nato general in Russian troops alert. Financial Times (online ed.), March 23. Accessed via <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/6f41afda-b2a0-11e3-8038-00144feabdc0.html?siteedition=uk#axzz2wWsoYHVva> [last accessed 26 March 2014].

⁷ МИД РФ, 2014. Заявление МИД России о Группе поддержки для Украины. Министерство иностранных дел Российской Федерации, официальный сайт, 17 март.
Accessed via http://www.mid.ru/brp_4.nsf/newsline/49766426492B6E9644257C9E0036B79A [last accessed 26 March 2014]

⁸ Драбкин, А. 2014. Запад проиграл вторую Крымскую войну". Правда 21-24 марта 2014, номер 30 (30092) с. 7. Accessed via http://www.gazeta-pravda.ru/files/pravdaG_030_14.pdf [last accessed 6 April 2014]

⁹ Hille, K., McGregor, R., 2014. Russia braced for \$70bn in outflows. Financial Times (online ed.) March 24 2014. Accessed via <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/19b9ad88-b37c-11e3-bc21-00144feabdc0.html#axzz2yDOAZQt8>, [last accessed 8 April 2014]

¹⁰ Walker, S. 2014. Ukraine and Crimea: what is Putin thinking?. The Guardian (online ed.), 23 March 2014. Accessed via <http://www.theguardian.com/world/2014/mar/23/ukraine-crimea-what-putin-thinking-russia> [last accessed 26 March 2014]

¹¹ The World Bank. 2014. GDP per capita (current US\$). The World Bank official website. Accessed via <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> [last accessed 27 March 2014]

¹² Observatory for Economic Complexity. MIT. 2014. Products exported by Russia. OEC website. Accessed via http://atlas.media.mit.edu/explore/tree_map/hs/export/rus/all/show/2011/ [last accessed 27 March 2014]
Кончаловский, А. 2014. Андрей Кончаловский: Куда мы катимся? Эхо Москвы уебсайт. 16 март 2014. Accessed via <http://www.echo.msk.ru/blog/echomsk/1239138-echo/> [last accessed 27 March 2014]

¹³ Кончаловский, А. 2014. Андрей Кончаловский: Куда мы катимся? Эхо Москвы уебсайт. 16 март 2014. Accessed via <http://www.echo.msk.ru/blog/echomsk/1239138-echo/> [last accessed 27 March 2014]

¹⁴ US Energy Information Administration. 2014. U.S. Imports from Russia of Crude Oil and Petroleum Products. Accessed via http://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=pets&s=mttm_nus-nrs_1&f=a [last accessed 26 March 2014]

¹⁵ Donnan, S. 2014. Russia sanctions: What comes next? Financial Times (online ed.) March 21, 2014. Accessed via <http://blogs.ft.com/the-world/2014/03/russia-sanctions-what-comes-next/> [last accessed 26 March 2014]

¹⁶ International Energy Agency. 2014. Germany. In-depth country review. Accessed via <http://www.iea.org/countries/membercountries/> [last accessed 26 March 2014]

¹⁷ Министерство на икономиката и енергетиката на РБ. 2014. Превантивен план за действие. Достъпно на адрес http://www.mi.government.bg/files/useruploads/files/epsp/preventive_action_plan.bg.pdf [последно прочетено на 26 март 21014].

¹⁸ Бел. авт. Средно и дългосрочните изгоди за България могат да бъдат предмет на отделна разработка.

¹⁹ Kostov, I. 2014. Кризата в Украйна. Рисковете за България. Risk Management Lab at New Bulgarian University. January 2014. Accessed via [http://riskmanagementlab.com/bg/index.php?id=products&categories_id\[0\]=9&categories_id\[1\]=10&products_id=35&tx_multishop_pi1\[page_section\]=products_detail](http://riskmanagementlab.com/bg/index.php?id=products&categories_id[0]=9&categories_id[1]=10&products_id=35&tx_multishop_pi1[page_section]=products_detail) [Last accessed 7 April 2014]